

BIJDRAGE WIJKGEMEENTE CENTRUM

aan de discussie over het beleidsplan 2010-2015 van de Protestantse Gemeente Haarlem

1. Analyse bestaande situatie; sterkten en zwakheden

Hoe staan wij er voor als Haarlemse kerkelijke gemeente anno 2009? Voor een antwoord op die vraag kijk je natuurlijk in de eerste plaats vanuit het hier en nu. Maar we vinden het als beleidscommissie belangrijk om ook breder in tijd en ruimte te kijken. Dat maakt je blik scherper voor je eigen situatie. Daarom hebben we eerst *in de lengte* gekeken naar onze huidige situatie, dus over een langere tijdsperiode. Daarbij vallen ons de volgende dingen op:

Kerk zijn in 2009

Heel opvallend is, dat de kerk tien jaar geleden de wind tegen had, maar nu weer mee heeft. De kerk heeft een goede pers, letterlijk zelfs. Bijvoorbeeld het Haarlems Dagblad schrijft tegenwoordig graag, veel en op een positieve manier over de kerk, wanneer daar maar aanleiding toe is. Daar hoefde je tien jaar geleden niet om te komen. Geloven mag weer. Tien jaar geleden was je een sukkel als je geloofde. Nu ben je eerder een interessant geval. Je wordt erop bevraagd: waarom geloof je dan, en wat geloof je? De interesse is vaak afstandelijk, maar wel positief. De kerk – en dan met name de Grote Kerk – geldt weer als een ‘sterk merk’. Externe adviseurs zeggen ons: adverteer jezelf dan ook zo. In moderne markttaal: profileer jezelf als een A-merk. Dat opent deuren en schept kansen.

De wijkgemeente Centrum vertoont over de afgelopen tien jaar een stabiel beeld van meelevendheid Dat is werkelijk geen kleinigheid! Van een gemeente die over deze periode (waarin landelijk het ledental van de protestantse kerk terugliep van ca. 3 miljoen naar ca. 2 miljoen en het percentage regelmatige kerkgangers onder de Nederlandse bevolking volgens het rapport ‘God in Nederland’ terugliep van 21% naar 16%) mag je zeggen: die doet het dus goed. Die is het waard om daar in te (blijven) investeren. Effectief werkende modellen blijken daarbij het gehanteerde contactpersonen-model en het starterskring-model te zijn. Ieder nieuw-ingekomene wordt persoonlijk benaderd en daarbij ook uitgenodigd deel te nemen in een kring van starters. Dat heeft in de loop van de jaren geresulteerd in een gestage instroom van nieuwe, meest jongere (dertigers) gemeenteleden.

Vervolgens hebben we ook *in de breedte* gekeken. Hoe geven andere gemeenten met grote monumentale kerken hun gemeentezijn in deze tijd vorm? Daarbij vallen ons de volgende zaken op.

Kerk met kwaliteit

De wijkgemeente steekt veel energie in goede kwaliteit van de diensten, niet in de laatste plaats ook op muzikaal gebied. Dat vindt waardering. Bijvoorbeeld de zomeravonddiensten trekken een vast eigen publiek, groter dan tien jaar terug. Maar vergelijking met andere grotestadskerken (Westerkerk Amsterdam, Laurenskerk Rotterdam, Kloosterkerk Den Haag, Hooglandse Kerk Leiden, Lebuïnuskerk Deventer) leert, dat dit beter kan. Cantatediensten trekken daar soms een publiek van meerdere honderdtallen kerkgangers. Versterking van de muzikale functie verdient aanbeveling.

Kerk als geestelijk-cultureel centrum

De genoemde vergelijkbare kerken functioneren in hun plaats dikwijls ook als geestelijk, cultureel en spiritueel centrum in bredere zin. Activiteiten zoals de stadslezingen van Stem in de Stad vinden daar gewoonlijk plaats vanuit de plaatselijke grote kerk. Dat zijn daar activiteiten vanuit die kerk, onder het beeldmerk van die kerk, maar nadrukkelijk gericht op een breder publiek: niet alleen op de kerkganger, maar ook de twijfelaar, de spirituele zoeker, de maatschappelijk geïnteresseerde. De praktijk op al die plaatsen leert ook, dat die activiteiten alleen goed tot hun recht en tot bloei kunnen komen als je dat niet geforceerd probeert in te kaderen in het ‘gewone’ gemeentewerk waar ze toch nooit helemaal goed zijn in te passen, maar welbewust een stuk eigen ruimte geeft. Gemeente opbouw-deskundigen (bv. Henk de Roest) spreken daarom bij voorkeur van een *ellipsmodel*.

Een ellips is een cirkel met *twee* brandpunten, in dit geval het brandpunt ‘gewone’ gemeentewerk, en het brandpunt ‘breder’ geestelijk-cultureel werk. Randkerkelijke of niet-kerkelijke mensen komen gemakkelijker over de drempel van de kerk heen, als ze daarbij niet direct het gevoel krijgen ingevangen te worden in het brandpunt gemeente, laat staan geëvangeliiseerd te worden. We merken dat ook in de adventsopenstellingen.

Wederzijds versterkende werking

Die twee brandpunten versterken elkaar. Enerzijds merken we dat gemeenteleden graag – dikwijls zelfs bij voorkeur – energie steken in het werk naar buiten toe. Dat activeert en inspireert ook hen zelf. Anderzijds zou dat werk heel moeilijk gedaan kunnen worden als er niet een groep trouwe en solide vrijwilligers was, op wie je daarvoor kunt rekenen. De ‘binnengemeente’ is de tak waarop je zit als je kerk naar buiten toe wil zijn. Die twee hebben elkaar nodig.

2. Toekomstvisie; kansen en bedreigingen

Kijken we naar de toekomst, dan zien we zowel kansen als bedreigingen. Als punt op de horizon hebben we 2015 als referentie gekozen.

Kansen

Om te beginnen iets over de kansen. Onder de kansen moet in het bijzonder één kans genoemd omdat die zich in de komende beleidsperiode *eenmalig* voordoet. In de komende 5-jaarsperiode gaan drie predikanten met emeritaat: Bos, Beumer en Witteveen. Daarvan raakt met name het emeritaat van Beumer (1,0 fte) en Witteveen (0,5 fte) rechtstreeks het kerkelijk leven en werken in het centrum. Tevens is de diaconie van plan het huidige te grote pand te verlaten en een ander onderkomen te zoeken voor haar werk. Ook dat raakt het werk in het centrum. De werkelijke kansen op reorganisatie van het werk ter verbetering daarvan doen zich voor bij de wisseling van personen en huisvesting. Dat is dus nu het geval. Die kans moet dan ook gegrepen worden. Daarbij geldt: als je met één onderdeel gaat schuiven, roept dat direct ook allerlei vragen op over de gevolgen voor andere onderdelen van het kerkelijk werk. Daarom volgt hieronder een voorstel voor het op een innoverende manier gebruiken van deze kans met een schets van een bredere, eveneens innoverende inkadering daarvan.

Bedreigingen

Daarover moeten we nuchter zijn. De protestantse gemeente in Haarlem vormt, ook in het centrum, een kleine minderheidsgroep. Het draagvlak in mensen is bescheiden. Als dat afbrokkelt, kunnen veel goede voornemens en mooie plannen daardoor in duigen vallen. Ook het financiële draagvlak is niet onbeperkt en zou de komende jaren wel eens kunnen krimpen. We leven namelijk als kerkelijke gemeente op alle vlakken (kerkrentmeesters, diaconie, ondersteunende fondsen) in niet geringe mate van inkomsten uit vermogen. Gezien het huidige economische klimaat zouden die in de komende jaren wel eens aanzienlijk minder kunnen zijn. Het goede antwoord daarop zou volgens de beleidscommissie moeten zijn: krachten niet versnipperen maar bundelen, en middelen niet verspreid maar gericht en geconcentreerd inzetten.

3. Toekomstige mogelijkheden

Wij zien op basis van de sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen allerlei mogelijkheden voor een gezonde toekomst van onze kerk. We hebben dat in de volgende punten beschreven;

Uitbreiding geestelijk-cultureel werk

Het geestelijk-culturele werk (het ‘buiten’) verdient in het huidige culturele (meer kerkvriendelijke) klimaat niet alleen voortzetting, maar ook versterking en uitbreiding. Daarom wordt voorgesteld in de vacature Witteveen te voorzien door de benoeming van een predikant verbonden aan de Grote Kerk met als speciale opdracht dit ‘buiten’ werk, d.w.z. het tweede brandpunt van een gemeente volgens het ellipsmodel. Voor de goede orde: de formatie van Witteveen is op dit moment opgebouwd uit twee componenten: 0,3 fte aanvullende predikantsplaats t.b.v. wijk centrum met als bijzondere opdracht de oecumene en 0,2 fte predikantsplaats bekostigd uit de structureel toegewezen jeugdwerker (0,5 fte). De taken van de jeugdwerker liggen momenteel bij Luttikhuis en een aantal vrijwilligers. Alhoewel afgesproken is dat deze constructie voor wat betreft het jeugdwerk bij het emeritaat van Witteveen dient te worden heroverwogen, wordt mede vanwege de goede ervaringen, vooralsnog voorgesteld deze invulling van het jeugdwerk de komende jaren te continueren. Zie voor het voorgenomen beleid wat dit betreft het punt: jeugd en jongeren.

Samenwerking Stem in de Stad

De grotere aandacht voor de Grote kerk als “grotestadskerk” vergt ook nauwe en directe samenwerking met het oecumenisch “geestelijk-cultureel” werk in het kader van Stem in de Stad. *Misschien is wat dit betreft een vorm van integratie mogelijk en raadzaam. Daarmee zou dan bij de bezinning op de opvolging van Beumer rekening moeten worden gehouden; zo is het ook de moeite waard om te onderzoeken of het mogelijk is een aanstelling van 0,5 fte tot predikant van de Grote Kerk te combineren*

met een (deeltijd-)aanstelling voor het “geestelijk-cultureel” werk van Stem in de Stad. Dan zou juist zoals in andere steden onder de vlag en het beeldmerk van de Grote Kerk een heel scala van geestelijk-culturele activiteiten samengebracht kunnen worden, hetgeen de continuïteit van dit werk op langere termijn alleen maar ten goede zou komen. Een actueel praktisch voorbeeldje van een consequentie daarvan: bij het organiseren van een nieuwjaarsbijeenkomst van de Raad van Religies zou dan niet in de eerste plaats de Commandeurszaal van het Noord-Hollands Archief, maar de kerkvoogdenkamer of consistorie van de Grote Kerk in beeld kunnen komen. Ook zou serieus moeten worden overwogen of op het gebied van de huisvesting van activiteiten zoals Stadslezingen niet op een constructieve manier samengewerkt zou kunnen worden met de kunstenaars die nu het (voorstel van) de Vishal gebruiken en beheren. Dat zou het beeldmerk Grote-Kerk-van-en-voor-heel-de-stad nog sterker neerzetten! (Overigens, tot dit beeldmerk behoren bijvoorbeeld ook het Müller-orgel en de gemeentelijke orgelconcerten).

Sociaal – maatschappelijk werk

Het andere minstens even belangrijke aspect van het werk van Stem in de Stad is het sociaal-maatschappelijke werk: bijvoorbeeld het huiskamerproject, de eetvoorziening en de diakonale, maatschappelijke en pastorale ondersteuning van Haarlemmers die leven in moeilijke omstandigheden (waaronder de klanten van de Voedselbank en de mensen die hun leven grotendeels leiden op straat). Dit werk zou niet alleen gecontinueerd, maar ook in nog sterkere mate dan nu het geval is ook geconcentreerd moeten worden op de Nieuwe Groenmarkt (als ‘sociale boulevard’). Ook dat werk moet op adequate wijze aangestuurd blijven worden. In de afgelopen jaren is in het College van Diakenen wel eens de suggestie geuit, dat dat in de toekomst wellicht beter zou kunnen gebeuren door een manager dan door een predikant. Concentratie van het sociaal-maatschappelijke werk op deze plaats betekent ook, dat het deel van het werk, dat de secretaris van de diaconie nu op dit vlak doet, in dit werk zou moeten worden ingebracht. Dat zou werk dat nu nog wel eens dubbel gebeurt efficiënter maken en ontdebellen: nu lopen cliënten regelmatig bij beide loketten (SidS en bureau diaconie) langs.

Krachten bundelen

De diaconie verlaat in de komende jaren het huidige kantoorpand en gaat op zoek naar vierkante meters geschikte kantooruimte. In diezelfde tijd komt in de Grote Kerk kantooruimte vrij door realisatie van een nieuwe toeristeningang. Het zou in een tijd van krimpende middelen dwaasheid zijn als er door de diaconie elders voor veel geld nieuwe kantooruimte wordt gehuurd of gekocht, terwijl er in onze eigen kerkelijke gebouwen kantooruimte leeg staat. De diaconie zou er daarom goed aan doen in de komende jaren haar *maatschappelijk werk* met het werk van SidS te integreren op de sociale boulevard en haar *back-office* functie onder te brengen in de Grote Kerk waar ook het Kerkelijk Bureau is gevestigd. Daarmee is enerzijds de slagvaardigheid en efficiëntie van het werk gediend. Maar anderzijds – en dat is minstens even belangrijk – kan er door verkoop van de Wilhelminastraat en veel goedkopere vervangende huisvesting in ‘eigen’ huis ook voor gezorgd worden, dat er meer geld beschikbaar is of blijft voor de kerntaak van de diaconie: de ondersteuning van diaconale doelen. Over vijf jaar zou het de gewoonste zaak van de wereld moeten zijn dat de beleidsfunctionaris van het college van kerkrentmeesters en de beleidsfunctionaris van het college van diakenen ‘s-ochtends samen hun koffie drinken, met alle goeds dat daar uit voort kan komen. Het diaconale beleid van de gemeente dient niet op afstand van de gemeente en daarmee feitelijk op een eiland gemaakt te worden, maar in en voluit samen met en in afstemming met de andere organen van de kerk samen te worden gemaakt. Samen ben je *allebei* sterker, juist ook in (te voorziene) tijden van krimpende middelen.

Samenwerking zoeken en versterken

De wijkgemeente werkt in het centrum van Haarlem nauw samen met de Werkgemeenschap en de Lutherse Gemeente. Onderdeel van de samenwerking is op dit moment het gezamenlijk dragen door drie gemeenten van een partnerrelatie met de African Divine Church (ADC) in Boyani, Kenia. Daarnaast is in de afgelopen jaren de samenwerking met de Lutherse Gemeente ook op andere onderdelen allengs meer geïntensiveerd. Bijvoorbeeld: er wordt momenteel goed en met vrucht teamsgewijs samengewerkt in activiteiten door de predikanten van beide gemeenten ten dienste van het jeugdwerk en het kringwerk in beide gemeenten. Deze samenwerkingsvormen blijken in de praktijk inspirerend en activerend te werken voor alle drie de gemeenten. Samen brengen ze al drie jaar lang € 20.000 per jaar op voor de ADC en ze zijn van plan daarmee dat ook de volgende drie jaar weer te doen! De wijkgemeente wil zich er voluit voor inzetten de bestaande samenwerking met de Werkgemeenschap voort te zetten en de

groeïende samenwerking met de Lutherse Gemeente in al haar activiteiten en uitingen verder te intensiveren en uit bouwen.

4. Bijzonder aandachtspunt: jeugd en jongeren

Bij een afnemend ledental is het niet alleen van belang te investeren in kerk zijn naar buiten toe, maar ook in jongeren, of anders gezegd: in de tak waarop je in de toekomst als kerk wilt kunnen zitten, als de oude tak allengs brosser wordt. Daarbij gaat het niet in de eerste plaats om het eigen belang van de lokale (wijk)gemeente op zich, maar om de kerk en haar boodschap als geheel: we willen graag dat onze jongeren dáármee een band ontwikkelen en uiteindelijk ook medeverantwoordelijkheid voor willen gaan dragen. Immers, moderne mensen zijn mobiel, jongeren nog mobieler, ook ten opzichte van de kerk. In onze tijd zijn jongeren die deelnemen in een geloofsgemeenschap (zeker in een stedelijke omgeving) eerder uitzondering dan regel. Dat heeft consequenties voor de wijze waarop de lokale kerkelijke gemeente het jeugdwerk vorm en inhoud geeft. Het versterken van de toekomstige kerkelijke gemeentes betekent ook dat de blik naar buiten wordt gericht, dat deuren (letterlijk) open gaan en geïnvesteerd wordt in de komst van zij-instromers in de kerkelijke gemeente. Dat vraagt om de volgende speerpunten van beleid.

Intern

- Investeren in bezoekwerk van nieuw ingekomen in de kerkelijk gemeente (jonge gezinnen en jongeren); ondersteuning bieden in de geloofsopvoeding thuis door ouders (voorlezen) en in de kerkelijke gemeente met vrijwilligers en professionele medewerkers (doorgeven).
- Stimuleren van de onderlinge band van de jeugd en de jongeren en zo een sociaal netwerk in en om de kerkelijke gemeente creëren, zowel op wijk- als op stadsniveau. Activiteiten die zich daarvoor lenen worden op stadsniveau georganiseerd. Te denken valt aan het oprichten van een kinderkoor en muziekgezelschappen, respectievelijk het organiseren van kinder- en jeugdkampen.
- Stimuleren van een eigen, actieve rol van jeugd en jongeren in activiteiten van de gemeente, bijvoorbeeld in de ZWO-groepen.

Extern

We maken het kerkelijke jeugd- en jongerenwerk zichtbaar in stad en wijk om zij-instroom te creëren. Hiertoe halen we de banden aan met PC- en IC-(basis)scholen in stad en de wijken en wijkraden. We stimuleren de nieuwsgierigheid naar het geloof bij jeugd en jongeren. We gaan speciaal werk maken van rondleidingen en introducties voor scholen in de Grote Kerk met als speerpunt: waarvoor is dit gebouw bedoeld? Wat vertelt het over het geloof waarin en waarvoor mensen geleefd hebben en waarvoor ze dit gebouw zo neergezet hebben? We brengen zo aan de basisschool-jeugd over wat we aan graag aan alle Haarlemmers steeds opnieuw willen meegeven: dit is geen museum maar een levende kerk van een levende gemeente.

Durf om nieuwe wegen in te slaan

Het hiervoor geschetste scenario van herinrichting van het kerkelijke werk in het centrum van Haarlem is volgens de beleidscommissie gedurfd, maar kansrijk. Krachtenbundeling geeft versterking van draagkracht voor het werk waarom het gaat. Het vraagt natuurlijk ook iets: de bereidheid om samen over de verschillende deelbelangen heen te kijken naar het ene belang dat we allemaal samen willen dienen: het doorgeven – in woord en daad – van de goede boodschap dat God de mensen liefheeft en dat wij als mensen daarom elkaar mogen liefhebben. Laten we die bereidheid samen proberen op te brengen. En laat ons uitgangspunt daarbij zijn: hoe kan dáár in de 21e eeuw op de beste manier gestalte aan worden gegeven?

Wijkkerkenraad Haarlem-Centrum,
20 mei 2009